

Repere din traducerea *Psaltirii* în limba română

Tudor Andrei Buzle

Student, Universitatea din Oradea

Pr. lect. univ. dr. Florin Toader Tomoioagă (coord.)

Abstract

This paper aims to review some cultural, linguistic and historical landmarks related to the Romanian translation of the Psalter. This book of the Holy Scripture has always occupied a special place in the piety of the Romanian people, constituting, throughout the centuries, a bridge between the religious and the secular life of the Romanians. Its successive translations have succeeded in facilitating the symbiosis between the Orthodox cult and the Romanian culture, creating, in the end, a unique unitary whole, with multiple valences of faith, language and Romanian civilization.

Keywords: *Holy Scripture, Psalter, translation, cult, culture, Romanian language*

Introducere

Când vorbim despre istoria poporului român gândul ne duce mereu la nume mari precum Ștefan, Mihai, Vlad sau Alexandru și, desigur, la evenimente importante precum Marea Unire de la 1918. Cu toate acestea, analizând și cercetând mai adânc istoria poporului nostru, vom observa că mereu, subtil, în spatele marilor personalități și evenimente istorice stă Biserica. Etnogeneza poporului român este în strânsă legătură cu evoluția creștinismului în lume, deoarece constanta poporului român, încă de la formare, este Biserica. Prin ea s-a dezvoltat poporul român pe care îl cunoaștem azi. Ea a influențat cultura și chiar a creat limba română literară prin succesele traducerii și tipărituri cu caracter eminent creștin.

Una dintre operele de capăt ale creștinătății, tradusă masiv în limba română încă de la început, este *Psaltirea*, carte care face parte din canonul *Sfintei Scripturi*. Această carte a ocupat întotdeauna un loc aparte în evlavia poporului român, constituind, de-a lungul timpului, o punte între viața religioasă și laică a românilor. Traducerile sale succesive au reușit să faciliteze o simbioză între cultul ortodox și cultura română, realizându-se, în cele din urmă, un tot unitar unic, cu multiple valențe de credință, limbă și civilizație românească.

1. Ce este Psaltirea?

Psaltirea este una dintre cele 66 de cărți canonice ale *Sfintei Scripturi* și, implicit, una dintre cele 39 ale Vechiului Testament. Desigur, regăsim această carte și în canonul scripturistic iudaic, în *Tanah*, sub denumirea de *Sefer Tehilim – Cartea laudelor*. Ea face parte din categoria cărților didactico-poetice, cărți scrise sub formă de poezie, care au un caracter didactic, învățătoresc. În canonul biblic creștin *Psaltirea* își ia numele dintr-un cuvânt de origine greacă, „psaltérion”, care denumește un instrument muzical, un fel de harpă, folosit la recitarea sau cântarea imnurilor religioase. Deși în tradiție se cunoaște că *Psaltirea* a fost scrisă de către regele și profetul David în întregime, studiile recente au arătat că psalmii au diferiți autori, chiar dacă majoritatea lor sunt opera lui David. Chiar și așa, în toți psalmii găsim așa-numitul „duh davidic”. (Anania 616)

Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, în ediția jubiliară a *Bibliei*, tradusă, adnotată și diortosită de către el, face o introducere foarte reușită la Cartea Psalmilor, reușind să ofere informații de natură istorică, exegetică și poetică într-o manieră atractivă cititorilor. În introducerea sa, mitropolitul vorbește despre poezia psalmilor ca fiind „teologia în starea ei de grație muzicală”. (Anania 614) În continuare el face un elogiu vechilor evrei, din punct de vedere poetic: „Fără nicio îndoială, în contextul lumii vechi Evreii au fost poporul cu cea mai bogată înzestrare poetică. Nu mai puțin de o treime din Vechiul Testament este alcătuită din texte poetice”. (Anania 614)

Fiind o creație poetică, în cuprinsul psalmilor se găsesc elemente specifice poeziei ebraice clasice, în special ceea ce se numește paralelism. Acesta apare în trei forme principale:

- Paralelismul sinonimic, în care cel de al doilea stih repetă ideea primului: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria.” (Psalmul 18, 1)
- Paralelismul antitetic, în care cele două stihuri sunt puse în opoziție: „Că știe Domnul calea dreptilor, iar calea necredincioșilor va pieri.” (Psalmul 1, 6)
- Paralelismul sintetic sau formal, în care cel de-al doilea stih preia ideea primului, amplificând-o în următoarele: „Zis-a cel nebun în inima sa: Nu este Dumnezeu! Stricatu-s-au oamenii și urâți s-au făcut întru îndeletnicirile lor. Nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Domnul din cer a privit peste fiii oamenilor, să vadă de este cel ce înțelege, sau cel ce caută pe Dumnezeu.” (Psalmul 13, 1-2)

Este de reținut faptul că, din punct de vedere prozodic, rima este inexistentă, iar ritmul este flexibil, poezia ebraică veche asemănându-se, așadar, cu poezia modernă, lipsită de îngrădiri și diferită de tiparul clasic al poeziei.

2. Traducerile *Psaltirii* în limba română și contextul apariției lor

La baza învățaturii de credință creștină stă *Sfânta Scriptură*. În ea găsim cuvântul revelat al lui Dumnezeu, inspirația și trăirile profeților și apostolilor. Este lesne de înțeles, astfel, predilecția unui popor creștin spre cuvântul revelat al Scripturii și dorința acestuia de a avea cuvântul revelat accesibil în limba națională, spre o mai bună înțelegere a sa.

Istoria traducerilor *Bibliei* în lume este tumultoasă și, cu siguranță, se pot discuta multe lucruri pe marginea acestui subiect. Ce este de reținut, însă, este faptul că în Europa, în perioada medievală, „Biserica este aceea care oferă punctele de reper cele mai importante.” (Ivașcu 28) Biserica era cea care îi pune pe regi pe tron sau îi detrona, ea conducea școlile, spitalele și instituțiile statului, având mereu ultimul cuvânt de spus.

În această epocă au fost folosite trei limbi în cult: limba latină, limba greacă și limba slavonă. Ele erau considerate ca fiind limbi consacrate, prin care se păstra nealterat cuvântul revelat. Putem să asemănăm acest lucru cu limba arabă care este folosită până astăzi, în mod exclusiv, în cultul religiei islamice. Întrebuințarea exclusivă a acestor trei limbi în cultul creștin medieval a adus atât beneficii cât și dezavantaje. Pe de o parte, folosirea acestor limbi în cult în mod exclusiv a dus la uniformizarea și omogenizarea creștinismului, la sentimentul sacralității și la individualizarea culturii și a cultului creștin, sub diferitele sale forme. Acest lucru a fost valabil și în Țările Române, mai ales în părțile aflate sub dominații străine. George Ivașcu, în *Istoria literaturii române*, face următoarele considerații: „Cultura de limbă slavă a românilor din Transilvania, Maramureș, Crișana, Banat, le-a permis să reziste tentativelor de asimilare religioasă și culturală, creând o distincție netă între cuceritori și cucerii.” (Ivașcu 31) Pe de altă parte, însă, acest lucru a dus la o pseudo-înțelegere a cuvântului scripturistic și, implicit, la o relativizare a vieții creștine, la un creștinism din inerție. Această relativizare și inerție a creștinismului a dus, împreună cu alte cauze, la sfârșitul Evului Mediu, la mișcările reformate.

Reforma protestantă a apărut concomitent cu Umanismul și Renașterea, având, astfel, multe puncte comune cu acestea. Una dintre idei, asupra căreia ne vom opri în acest studiu, este ideea statului național și promovarea limbilor naționale. În acest context au apărut primele studii biblice și primele traduceri ale cărților sacre și de cult în limbi naționale.

Această influență a ajuns, în timp, și în Țările Române. Cu toate acestea, între cercetători există contradicții privitoare la influențele care au

determinat traducerea în limba română a *Sfintei Scripturi* și a textelor bisericești. Iată ce afirmă părintele profesor Ene Braniște în manualul său de teologie liturgică:

Despre influențele care au determinat traducerea în limba română a primelor texte bisericești, unii cercetători susțin că ele au apărut datorită influenței husite (curent religios din secolul al XV-lea, venit din Boemia, care a propagat intens ideea traducerii Sfintei Scripturi în limba națională); alții le atribuie influenței luterane (secolul al XVI-lea), care susținea, ca și husitismul, necesitatea traducerii Bibliei în limba poporului, iar alții susțin că traducerea s-a făcut în scopul de a da instrucția religioasă necesară călugărilor români, spre a contracara influența catolică, atât în Moldova, cât și în Transilvania. (Braniște 390-391)

Observăm, așadar, că părerile sunt împărțite cu privire la acest subiect. Printre susținătorii influențelor reformate asupra traducerilor românești îi avem, de exemplu, pe Nicolae Iorga, Ovid Densusianu și George Ivașcu:

N. Iorga, socotind că tălmăcirea s-a făcut în a doua jumătate a veacului al XV-lea și s-ar datora influenței husite, O. Densusianu, în 1914, a susținut mai temeinic argumentul că traducerea de cărți bisericești maramureșene s-au făcut sub impulsul luteranismului. Momentul când Reforma lui Luther începe să se răspândească în Transilvania (1519) și anul primei tipărituri românești a diaconului Coresi (*Catehismul*, 1559) ar fi deci limitele pentru datarea mai precisă a primelor cărți de cult în românește. Reforma și tiparul sunt, în orice caz, cei doi factori majori care împreună au hotărât triumful limbii române asupra celei slavone încă din ultimele decenii ale secolului al XVI-lea. (Ivașcu 97)

De cealaltă parte, susținători ai influențelor interne care au dus la traducerea în limba română îi avem, de exemplu, pe părintele Cristian Gagu și pe părintele Mircea Păcurariu. Ei susțin că argumentele în favoarea factorilor interni sunt mai solide:

Ipoteza existenței unor cauze interne, în favoarea căreia pot fi aduse cele mai multe și mai solide argumente, este susținută și de pr. prof. Mircea Păcurariu. Acesta socotește drept principală cauză a apariției primelor traduceri în limba română a cărților Sfintei Scripturi „dorința permanentă a preoților, a călugărilor, și credincioșilor români de a cunoaște cuvântul lui Dumnezeu în propria lor limbă”. Pr. Păcurariu crede că aceste traduceri s-au efectuat în centrul sau în sudul Transilvaniei unde nu exista o clasă feudală autohtonă care să folosească slavona în actele oficiale ale cancelariei sau în Biserică și unde nu se aflau mănăstiri în care preoții să poată învăța slavona, părere argumentată prin faptul că primele cărți tipărite în limba română au apărut la Brașov și Sibiu, în timp ce în Țara Românească și Moldova acest lucru s-a întâmplat mult mai târziu. (Gagu 201)

Vedem astfel că, deși între cercetători există contradicții referitoare la influențele care au determinat traducerea cărților bisericești în limba română,

în spatele acestor traduceri stă, în mod direct sau indirect, Reforma. Nu putem să excludem total factorii externi ai traducerilor, deoarece se poate observa că, de-a lungul istoriei, diferite evenimente ce au avut loc în străinătate au influențat viața românilor într-un fel sau altul. Acest lucru este observabil și datorită subtilităților de ordin teologic și doctrinar care s-au strecurat în cărțile de cult traduse în limba română, mai ales în cele tipărite de diaconul Coresi.

Nu întâmplător, una dintre primele cărți traduse în limba română a fost *Psaltirea*, carte pe care o găsim tradusă de mai multe ori atât singură cât și în cuprinsul *Sfintei Scripturi*. Primele traduceri ale *Psaltirii* în limba română le găsim între așa-numitele texte rotacizante. Trei din aceste patru texte sunt *Psaltiri*. Ele au fost descoperite în secolul al XIX-lea și sunt trei dintre ele sunt considerate ca fiind copii de origine moldovenească, apărute la începutul secolului al XV-lea, ale unor texte de origine maramureșeană. Există multe nedumeriri și incertitudini cu privire la aceste texte rotacizante, însă ele sunt, cu siguranță, primele traduceri cunoscute în limba română.

Despre motivele traducerilor succesive ale *Psaltirii* în limba română și despre predilecția românilor spre această carte vom vorbi în capitoul următor, însă acum vom face o scurtă trecere în revistă a diferitelor traduceri ale *Psaltirii* în limba română.

Psaltirea Scheiană „își are numele de la cărturarul Sturdza Scheianu, care îl avea în biblioteca sa din Șchei, unde trecuse de la Gheorghe Asachi, căruia îi aparținuse”. (Braniște 390) Scheianu a donat manuscrisul Academiei Române. Această *Psaltire* este cuprinsă din psalmii lui David și din cântări puse după textul psalmilor.

Psaltirea Voronețeană a fost descoperită de către Simion Florea Marian în 1882 la Mănăstirea Voroneț. Ea a fost dăruită Academiei Române de Dimitrie Sturdza. Manuscrisul nu este complet, el cuprinzând, însă, și textul slavon al Scripturii.

Psaltirea Hurmuzachi și-a primit numele de la donatorul său, istoricul Eudoxiu Hurmuzachi. Despre aceasta, părintele profesor Ene Braniște afirmă:

Ea are o deosebită importanță față de celelalte două deoarece: (1) este considerată nu o copie, ci însuși manuscrisul original al traducerii din slavonește și (2) reprezintă un alt text, diferit de cele după care s-a făcut traducerea din *Psaltirea Scheiană* și cea *Voronețeană*, deși este tradusă în aceeași regiune maramureșeană și în aceeași epocă. (Braniște 390)

Psaltirile lui Coresi, ieșite de sub tipar în 1570 și 1577. Ele conțin un număr ridicat de slavonisme, care aveau rolul „de a întări senzația de corespondență între formulările slavone și cele românești, încă neoficializate”. (Popescu 8)

Psaltirea pre versuri tocmită și *Psaltirea de'nțăles* ale mitropolitului Dosoftei. Prima a apărut în 1673 în Polonia, iar a doua în 1680 la Iași. În aceste două *Psaltiri* se observă și alte influențe în afară de cele slavone. Se pare că autorul ar fi folosit atât Septuaginta cât și Vulgata în traducerea sa. Călin Popescu, în teza sa de doctorat, susține că „apelul la mai multe surse îl ajută deci pe poet în parafrizarea lirică a textului”. (Popescu 9) *Psaltirea* din 1680 încheie prima perioadă a traducerilor, caracterizată de dependența de sursa slavonă.

Psaltirea de la Bălgrad din 1651 a fost tradusă de către reprezentanții Bisericii Ortodoxe locale la îndemnul stăpânirii calvine reformate. Aceasta a fost tradusă din limba ebraică, conform predosloviei, însă ediția păstrează numerotarea grecească și titlurile slavone. Sigur, fidelitatea față de textul ebraic este una relativă, la această traducere folosindu-se și Nova, Vulgata și Septuaginta. Cu toate acestea, această ediție a impus, în cadrul ortodoxiei, elemente pozitive ale viziunii umaniste precum notele explicative.

Septuaginta tradusă de Spătarul Milescu și apărută la Frankfurt în 1597 este o versiune fără prea multă precizie, conținând greșeli și neclarități.

Biblia de la București, apărută în 1688 prin grija voievodului Șerban Cantacuzino, este prima traducere integrală a Sfintei Scripturi în limba română. Ea este prima ediție care folosește în principal Septuaginta ca sursă pentru traducere, devenind, astfel, „un pas esențial spre partea mai importantă a istoriei *Psaltirii*, ce avea să înceapă cu Antim Ivireanul”. (Popescu 9)

Psaltirea în versuri tradusă de Tudor Corbea și apărută, după unii, în 1720, iar după alții undeva după anul 1711. Această ediție folosește ca surse textul slav și grecesc, însă se observă și folosirea textelor în limba română apărute în 1688 și 1710.

Psaltirea națională sau *Psaltirea de linie* reprezintă un moment de răscruce în istoria *Psaltirii* românești. Tradusă de Antim Ivireanul și apărută în 1710, această *Psaltire* rămâne până astăzi versiunea de bază a psalmilor în toate edițiile românești traduse ulterior. Această ediție se distanțează vizibil de versiunea anterioară a psalmilor pe care o găsim în *Biblia de la București*. Toate edițiile ulterioare ale *Psaltirii* pot fi considerate ca fiind corecturi ale acestui text.

După apariția *Psaltirii naționale* numărul traducerilor a sporit semnificativ. Este nevoie de un studiu amănunțit pentru a trece în revistă toate traducerile *Psaltirii* apărute după anul 1710. E important, totuși, să menționăm câteva personalități care s-au ocupat cu traducerea *Sfintei Scripturi* după anul 1710: Samuil Micu-Klein, cu *Biblia de la Blaj*, Andrei Șaguna cu *Biblia de la Sibiu*, Gala Galaction, Nicodim Munteanu, Bartolomeu Valeriu Anania și, nu în ultimul rând, cel care a rămas ca traducător de referință al cultelor neoprotestante, Dumitru Cornilescu. De reținut este faptul că, în afară de traducerea ortodoxă, a cărei ultimă ediție a

apărut în anul 1957, găsim, mai recent, și ediții traduse, de exemplu, din limba engleză sau ediții traduse direct din limba ebraică de către societăți biblice din străinătate sau de către diferite edituri din țară.

3. Simbioza limbii și culturii române cu *Psaltirea* și cultul ortodox

Am văzut, în capitolul anterior, că românii au tradus de foarte multe ori *Psaltirea* în limba națională, fie singură, fie în cuprinsul *Sfintei Scripturi*. Apetența românilor pentru psalmi este, din acest motiv, foarte vizibilă. Trebuie, deci, să vedem care sunt cauzele care au favorizat traducerea succesive ale *Psaltirii* în limba română și de ce poporul român are o dragoste atât de mare pentru psalmi.

Cunoaștem faptul că psalmii au fost mereu des folosiți în cultul creștin, fie el de rit răsăritean sau apusean. Prezența psalmilor a fost pregnantă chiar și în cultul iudaic din vremea Mântuitorului Iisus Hristos, fapt care l-a făcut pe Acesta, dar și pe apostolii și ucenicii Săi să recomande folosirea psalmilor în diferite momente din viața. Iată, de exemplu, câteva îndemnuri făcute de către apostolii lui Hristos:

Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, lăudând și cântând Domnului, în inimile voastre, mulțumind totdeauna pentru toate întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu Tatăl. (Efeseni 5, 19-20)

Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi în toată înțelepciunea. Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-i în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești. (Coloseni 3, 16)

Iar înainte de toate, frații mei, să nu vă jurați nici pe cer, nici pe pământ, nici cu orice alt jurământ, ci să vă fie vouă ce este da, da, și ce este nu, nu, ca să nu cădeți sub judecată. Este vreunul dintre voi în suferință? Să se roage. Este cineva cu inima bună? Să cante psalmi. (Iacov 5, 12-13)

Poporul român a fost mereu greu încercat de-a lungul istoriei, segregat de dominații străine și de regimuri totalitare, găsindu-și, astfel, mângâierea și ajutorul în Biserică. Mereu Biserica a fost cea care a reușit să țină poporul unit, îndreptându-i acestuia atenția spre Viața adevărată, Viața cea nepieritoare, din care curg mereu darurile bunătăților. Viața aceasta este însuși Mântuitorul Iisus Hristos. Românii au dus mereu o viață smerită, iar istoria confirmă acest lucru. Gândul românilor a fost mereu îndreptat spre eshaton, spre Împărăția Cerurilor și, implicit, spre adunarea bogățiilor spirituale care vor asigura un loc în această Împărăție, cea promisă oamenilor încă de la întemeierea lumii.

Ca mărturie a acestei viziuni eshatologice a românilor stau moșii și strămoșii noștri, cei care, deși asupriți de către diferite stăpânii, au stat curajoși întotdeauna, primind și răbdând ocările, în nădejdea vieții celei veșnice. Nu trebuie să ne întoarcem foarte mult în timp pentru a citi și asculta mărturii impresionante care vorbesc despre vocația eminentă religioasă a românilor. Putem să îi dăm exemplul pe martirii din închisorile comuniste, precum Nicolae Steinhardt, a cărui mărturie o găsim în cartea sa, *Jurnalul fericii*, în care vorbește despre felul în care el l-a găsit pe Dumnezeu cu adevărat în suferința din temniță.

Poporul român nu se poate despărți de creștinism. Acesta este în sângele său, este respirația vitală a poporului. Putem să ne declarăm ateii, putem să spunem că suntem budiști, că practicăm yoga, putem să hulim Biserica, să improșcăm cu noroi icoanele, să anulăm tradițiile sau chiar să nu ne mai numim români, însă în momente de restriște vom spune, de cele mai multe ori, involuntar, „Doamne, ajută!” sau „Doamne, ferește!”.

Observăm, așadar, că, prin vocația religiosului, poporul român este un popor spiritual, un popor îndreptat trup și suflet către Hristos, către Sfânta Frumusețe. Și unde putea poporul român să găsească Sfânta Frumusețe altundeva decât în Biserica Ortodoxă? Moștenirea bizantină, păstrată până astăzi în Biserica Ortodoxă prin minunatele icoane și îngereștile cântări, este cea care îl inspiră pe omul duhovnicesc. Îi înalță gândul spre Dumnezeu și îl face pe acesta să facă ceea ce și psalmistul afirma, oarecând, că face: „Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea”. (Psalmul 33, 1)

Ca moștenitor al culturii ortodoxe bizantine, poporul român trebuie să aibă o înclinație și spre *Sfânta Scriptură*. Și, nu întâmplător, probabil cea mai citită, mai rostită și mai cântată carte din *Sfânta Scriptură* este *Psaltirea*. Ea este des folosită în cultul ortodox și vorbește despre diferite lucruri. Există psalmi buni de citit la bucurie, alții la tristețe și alții la diferite încercări din viață. Iată cum explică mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania predispoziția omului spre psalm:

Așadar, mâhnire, supărare, nostalgie, dor, durere, suferință, îndoială, deznădejde, interogație, imputare, revoltă, umilință, lacrimă, căință, rugăciune, implorare, strigăt, speranță, întâmpinare, regăsire, bucurie, jubilație, extaz..., iată tot atâtea trepte din universul emoțional al psalmilor, ceea ce, pe lângă frumusețea lor poetică, explică de ce au pătruns ei atât de adânc în sufletul omului. (Anania 619)

Vedem, așadar, că predispoziția românilor, dar și a oamenilor, în general, spre psalm este una firească, întrucât psalmii descriu viața, gândurile, bucuriile și tânguirile omului, care, prin definiție, analizând cuvântul grecesc care îl numește pe om, „anthropos”, este un privitor spre Cer.

Anca Tomoioagă, în lucrarea sa *Psalmii în literatura română*, evidențiază două aspecte care facilitează apetența popului român pentru psalm. De asemenea, consideră că traducerea *Psaltirii* au apărut în mod natural:

Am evidențiat două aspecte care facilitează apetența pentru psalm: vocația desăvârșirii și moștenirea profund imnică a Bizanțului. De asemenea, interesul pentru *Psaltire* crește și datorită faptului că ea „era prima carte de cetire după care se preda alfabetul”, intra în textele slujbelor ortodoxe, se cerea neapărat tradusă în limba română și versificată. (Tomoioagă 82)

În continuare, Anca Tomoioagă leagă *Psaltirea* de cultura și limba română, considerând că această carte a adus o contribuție semnificativă la formarea limbii române:

Limba română se dezvoltă și se autodescoveră odată cu aceste traduceri; în versificări ea își cunoaște poeticitatea; stihuitorii încep acest demers conștienți de darul poetic pe care îl au psalmii; unii au reușit să le redea metafora și-n limba română, alții mai puțin. (Tomoioagă 82)

Vedem, așadar, că psalmii sunt strâns legați de limba și cultura română. Frumusețea și bogăția estetică a psalmilor i-a inspirat pe mulți artiști și scriitori, făcându-i pe aceștia să scrie sau să creeze opere inedite și profunde, în care se regăsesc idei teologice și filosofice profunde, demne de un neam al cărei vocații este unirea cu Hristos. Versificarea *Psaltirii* a pus piatra de temelie a poeziei românești, cea care a dat nume importante în istoriografia liricii mondiale. Poezia românească are un duh psalmic, abordând, în mare parte, teme asemănătoare cu cele ale psalmilor. Unii poeți, precum Alexandru Macedonski, Tudor Arghezi sau Ștefan Augustin Doinaș, chiar și-au intitulat poeziile *Psalm*, arătând în mod evident vocația religioasă a poporului român și, implicit, putem să spunem, a culturii române.

Concluzii

Psaltirea este cartea de căpătâi a poporului român și a culturii române. Prin această carte a *Sfintei Scripturi* românii și-au descoperit vocația și cultura. Astfel, *Psaltirea* a devenit o punte puternică între Biserică și laicat, între cultură laică și cultura bisericească. Este imposibil să vorbim despre poporul român fără să vorbim despre Biserica Ortodoxă. Ea păstrează până în prezent unitatea românilor, lucru vădit mai ales peste hotare, unde ea este punctul de întâlnire al românilor. Tot Biserica Ortodoxă păstrează până astăzi frumusețea și muzicalitatea psalmilor în edițiile sinodale ale *Psaltirii* și ale *Sfintei Scripturi*. Biserica este cea care ne definește ca popor, cea care ne ține legați. Datorită ei putem să vorbim despre cultura română și despre limba

română. Astfel, s-a creat o simbioză între cultul ortodox și cultura română, realizându-se un tot unitar unic, cu multiple valențe de credință, limbă și civilizație românească.

Bibliografie

- Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod. București: IBMO, 2019.
- Anania, Bartolomeu Valeriu. „Introducere la Psalmi.” *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania. Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2009.
- Braniște, Ene. *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*. vol. 2. ed a 3-a. București: Editura Basilica, 2015.
- Gagu, Cristian. „Cult și cultură în limba română în secolele XV-XVII.” *Teologie și educație la Dunărea de Jos* 7: 198-214, 2008.
- Ivașcu, George. *Istoria literaturii române*. vol 1. București: Editura Științifică, 1969.
- Popescu, Călin. „Traducerile Psaltirii în limba română. Istoric și problematică”. Teză de doctorat nepublicată. Universitatea din Pitești, Universitatea „Ovidius” din Constanța.
- Tomoioagă, Anca. *Psalmii în literatura română*. București: Editura Contemporanul, 2015.